

Rad u zajednici – uloga F/LAG-ova i drugih aktera lokalnog razvoja

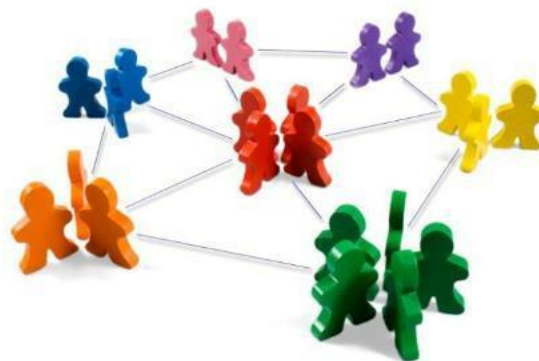
Đakovo, 1.-3. listopada 2025.

Prof.dr.sc. Nino Žganec

Što je i što sve može biti zajednica – povijest i pristupi proučavanju koncepta zajednice

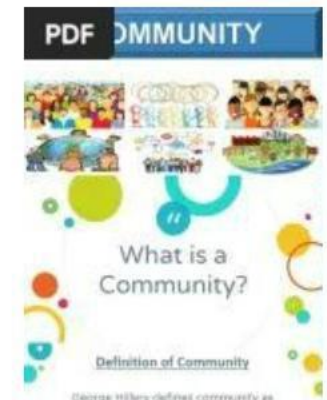
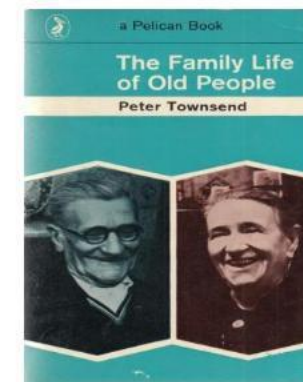
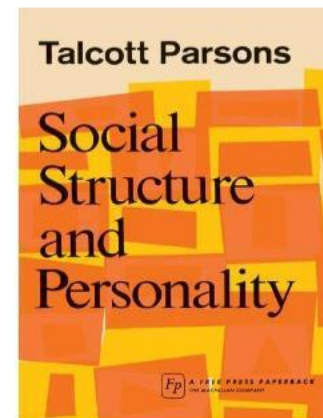
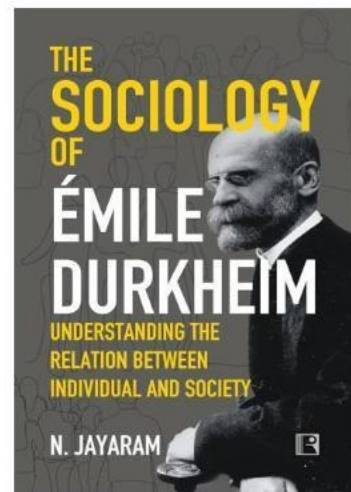
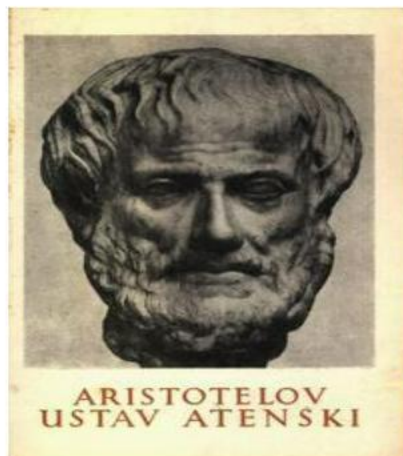
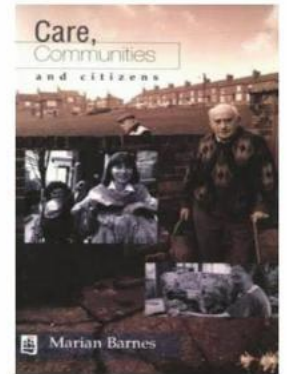
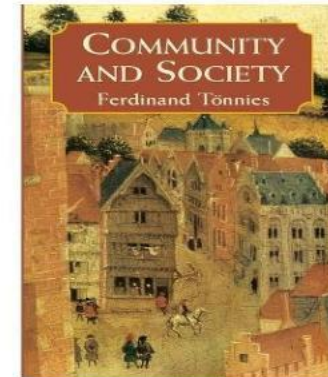
Što je zajednica?

- Kad netko spomene riječ “**zajednica**” na što pomislite?

Zajednica – što je to?

- Postoji mnoštvo različitih definicija, bez konačnog suglasja
- “U sociologiji je zajednica još uvijek predmet beskrajnih rasprava... ne postoji jasna i široko prihvaćena definicija o tipičnim obilježjima zajednice”

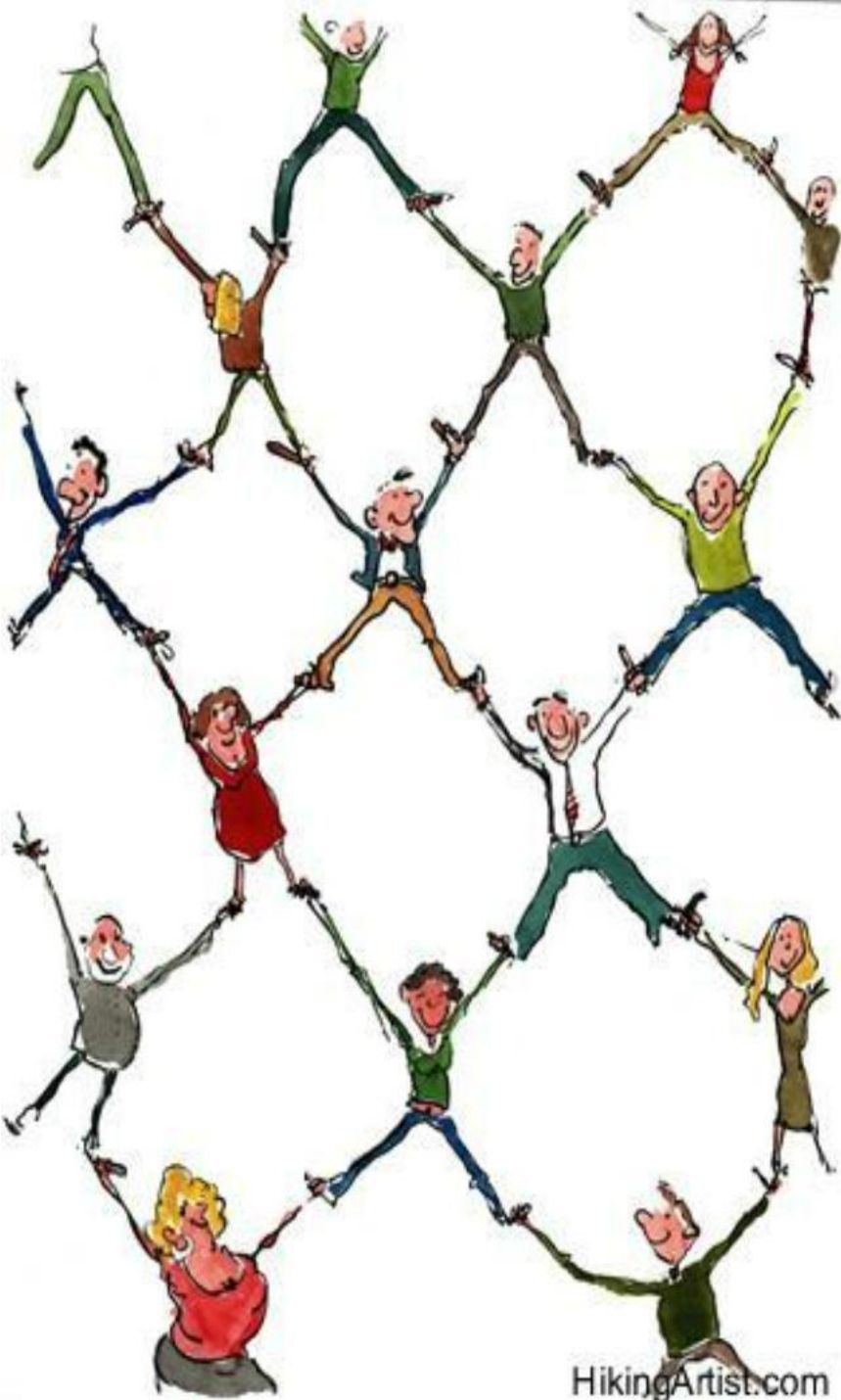
Zajednica – pokušaj definiranja

- Hillery (1955): 94 različite definicije s 3 zajednička elementa:
- Geografsko područje
- Socijale interakcije među ljudima
- Zajedničke veze (npr. socijalni život, svijest o njihovoj homogenosti, neke zajedničke norme, sredstva ili ciljevi) *Hillery, G. (1955). Definitions of community: Areas of agreement. Rural Sociology, 20, 11-123.*

Različita značenja pojma “zajednica

- 1. skupina ljudi koji žive na nekom lokalnom području
- 2. skupina ljudi koji dijele neka zajednička etnička, kulturna ili religijska obilježja
- 3. zajedničko vlasništvo
- 4. skupina nacija koje imaju zajedničke interese
- 5. krug ljudi koji pripadaju zajedničkoj profesiji/zanimanju
- 6. ljudi koje povezuju zajednički ciljevi
- 7. područje na kojem ljudi žive i način na koji žive
- 8. (ekol.) skupina međuzavisnih organizama koji naseljavaju neko područje i nalaze se u međusobnoj interakciji

- Prostorne – teritorijalne zajednice
- Interesne zajednice
- Zajednice identiteta

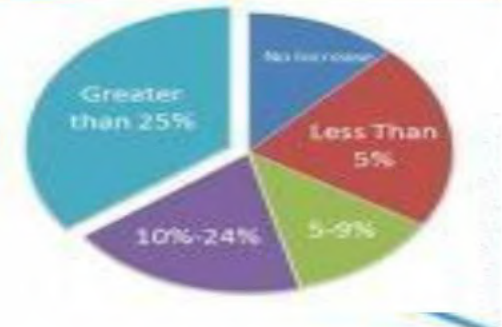
Zajednica - definicija

- Zajednicu možemo definirati kao skupinu ljudi koja:
- dijeli osjećaj o zajedničkim ciljevima i/ili interesima za koje se podrazumijeva međusobna:
- odgovornost
- spoznaja o povezanosti
- poštivanje individualnih razlika među članovima
- posvećenost za dobrobit drugih
- integritet i dobrobit grupe

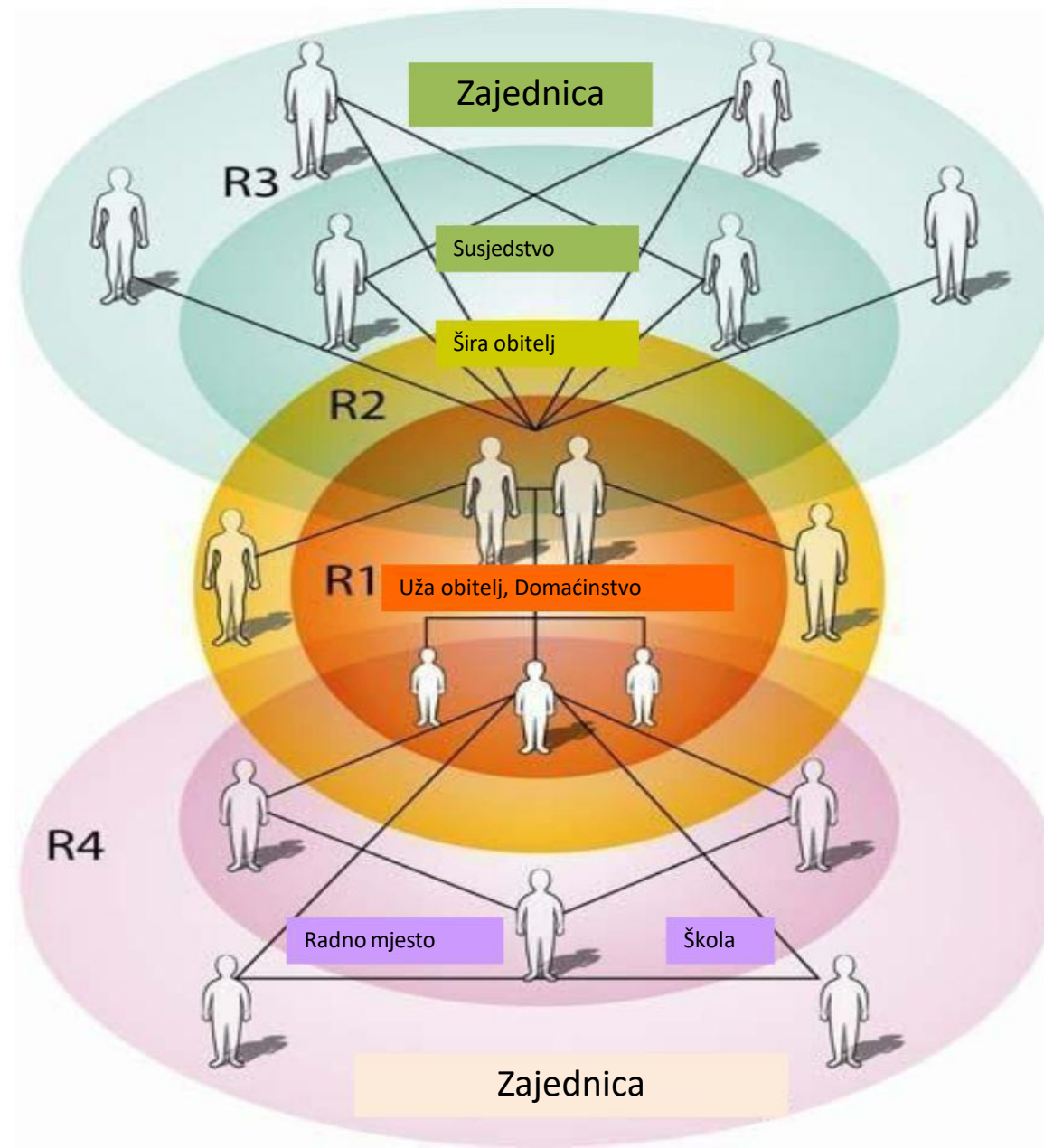
- **Teritorijalni pristup:** usmjeren na jedan geografski ograničeni socijalni prostor npr. gradski okrug ili naseljenu zonu.
- **Funkcionalni pristup:** odnosi se na područja kao što su rad, stanovanje, promet, slobodno vrijeme, obrazovanje ili religijski život
- **Kategorijalni pristup:** odnosi se na određene grupe stanovništva. Npr. mladi, hendikepirani, beskućnici, stari itd.

Strukture zajednice

- Demografska
- Ekonomsko-profesionalna
- Politička
- Socijalna (društvena stratifikacija)
- Ekološka
- Obrazovna
- Nacionalna

Naša najvažnija životna područja

FUNKCIJE ZAJEDNICE

Rolland Warren (1963) ističe da je važno kako bi zajednica stvarno postojala da ispuni sljedećih **pet funkcija**:

- **Socijalizacija**, putem koje zajednica usađuje određene vrijednosti svojim članovima;
 - zajednica kao izvor znanja,
 - mjesto socijalnog i duhovnog razvoja
- **Ekonomska dobrobit** putem koje zajednica osigurava uzdržavanje svojih članova;
 - zapošljavanje

FUNKCIJE ZAJEDNICE (2)

- **Socijalna participacija** - ispunjavanje opće potrebe za pripadanjem;
 - zajednica kao mjesto otvorenosti i prihvatanja,
 - zajednica kao okvir samo-aktualizacije
- **Socijalna kontrola** koja zahtjeva da članovi trebaju poštivati određene vrijednosti zajednice
- **Međusobna podrška**, proces putem kojeg članovi zajednice ispunjavaju zadatke koji su preveliki ili previše hitni da i ih mogao ispuniti pojedinac sam.
 - zajednica kao mjesto sigurnog utočišta,
 - izvor pomoći i podrške, brige, ljubavi,
 - rješavanje životnih problema

Je li svaka skupina ljudi zajednica

- Latentna i aktivna zajednica
- Posao i zadatak stručnjaka u zajednici je organiziranje i razvoj aktivnih zajednica

To je proces koji nazivamo **rad u zajednici**
(organiziranje i/ili razvoj zajednice)

Povezanost ljudi u zajednici ovisi o broju, vrsti i snazi veza među članovima

Jer zajednice nisu same po sebi

Podržavajuće

Empatične

Pozitivne

Osnažujuće

Skrbne

Poticajne

Uključujuće

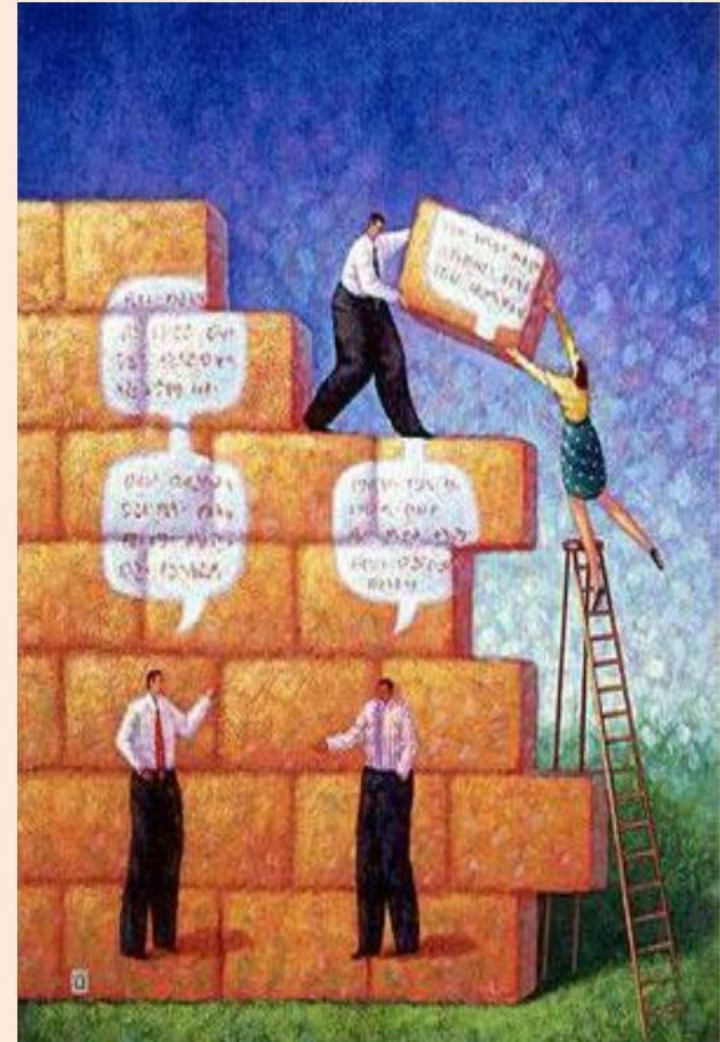

- Potrebno je uložiti napor kako bi se iz skupine ljudi stvorila zajednica koja ima pozitivna obilježja

Koja pozitivna obilježja?

- Svijest zajednice o problemu
- Motiviranost zajednice za promjenom
- Fleksibilnost i prilagodljivost
- Postojanje socijalne kohezije
- Sposobnost za vođenje diskusija i za suradnju
- Postojanje vidljivog vodstva
- Postignuti uspjesi u izgradnji zajednice
- Prihvatanje različitosti u zajednici

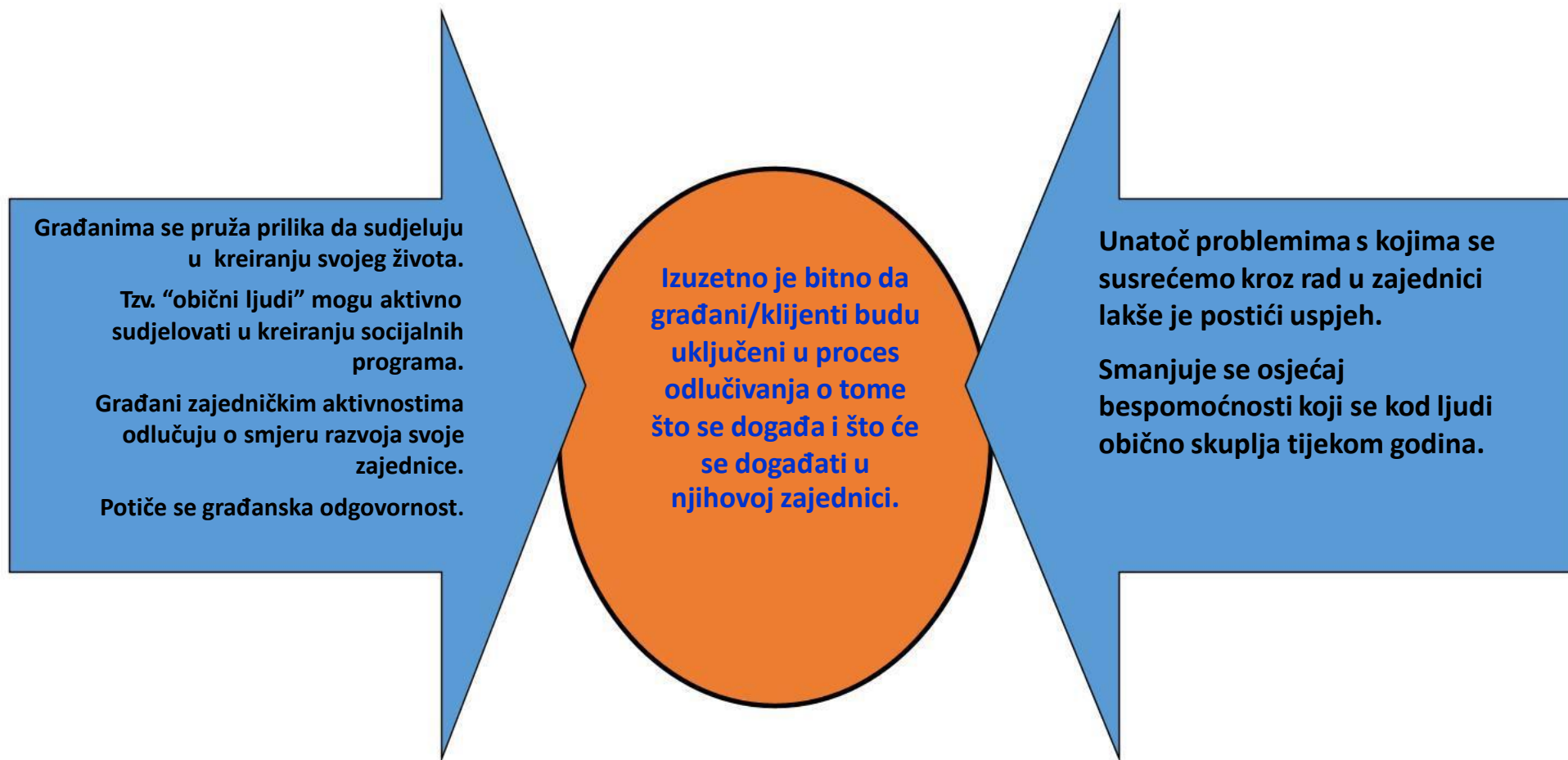

- Zajedničke vrijednosti
- Skrb, povjerenje i timski rad
- Uspješna interna komunikacija
- Participacija većine članova
- Mogućnost za afirmaciju u zajednici
- Njegovanje veza izvan zajednice
- Poticaji za razvoj mladih ljudi
- Kvalitetan sustav institucija za podršku

Ključne vrijednosti i načela rada u zajednici

Zašto socijalni rad u zajednici?

Pretpostavke organiziranja zajednice

PRETPOSTAVKE

Ljudi imaju sposobnost racionalnog ponašanja.

Kroz iskustvo, ljudi u zajednici tijekom vremena uče kako biti koristan svojoj zajednici, a time i sebi i svojoj obitelji

Kroz interakcije s drugim ljudima stvara se nova, dodatna vrijednost u zajednici.

Svojim utjecajem na okolinu ljudi mogu postići željene ciljeve u budućnosti.

Principi na kojima se temelji socijalni rad u zajednici

PRINCIPI

Samopomoć i osobna odgovornost su pretpostavke za uspješan razvoj zajednice.

Sudjelovanje u javnom donošenju odluka treba biti slobodno i otvoreno za sve stanovnike zajednice.

Dostupnost informacija u zajednici je vitalna za proces rada u zajednici.

Međusobno razumijevanje i općenita suglasnost o ciljevima čine temelje rada u zajednici.

Svi stanovnici zajednice imaju pravo na otvorenu kritiku situacije u zajednici, ali i odgovornost da poštuju suprotna mišljenja.

Povjerenje je suštinska stvar za postizanje kvalitetnih odnosa u radu u zajednici.

Vrijednosti na kojima se zasniva razvoj zajednice

VRIJEDNOSTI

- **Apsolutna vrijednost pojedinca**
- **Pojedinci su sposobni učiti i stvarati promjenu**
- **Pojedinci i zajednice mogu utvrđivati probleme u svojem životu, nalaziti rješenja i djelovati kako bi ih postigli**
- **Ljudi mogu uspješno surađivati kako bi mijenjali uvjete koji mogu biti izvan njihove osobne kontrole**
- **Pojedinac, mijenjajući na pozitivan način bilo koji dio svojeg života, može imati koristi od te promjene i time poboljšati svoje ukupno stanje**
- **Participacija zajednice i grupni procesi se sami po sebi odnose na unapređivanje položaja građana**
- **Pojedinci su po svojoj naravi zainteresirani za sudjelovanje u stvarima vezanim uz njihov vlastiti položaj u društvu**

Hoffman and Dupont (1992)

Terminologija rada u zajednici: organiziranje,
razvoj, mobiliziranje, planiranje

ORGANIZIRANJE ZAJEDNICE I ZAJEDNICA

- Širi multidisciplinarni okvir i primjena
- ORGANIZIRANJE je djelatnost organizatora, odnosno onoga tko spaja nepovezane dijelove u povezanu cjelinu
- proces kojim pojedinci djeluju zajedno s ciljem postizanja nečeg što svatko od njih pojedinačno ne bi bio u stanju
- svojevrсна djelatnost unutar zajednice kojom se nastoji ostvariti **suradnja** između različitih pojedinaca i grupa radi postizanja nekog **cilja**
- svaka zajednica, kako bi bila zajednica u pravom smislu riječi, pokazuje određeni oblik **organizacije**
- Organizaciju čini: strukture ponašanja, interakcije između pojedinaca i organizacija ili institucija unutar zajednice
- Organizacija – položaj jedinki u sustavu (struktura) + njihovi uređeni/normirani odnosi

ORGANIZIRANJE ZAJEDNICE

- *Organiziranjem* zajednice samo se **potiče izgradnja međuljudskih odnosa** koji u zajednici ionako već postoje. Organiziranje time predstavlja spajanje dijelova *u* cjelinu i *za* cjelinu tako da svaki dio istovremeno predstavlja **i sredstvo i cilj**
- Organiziranje zajednice predstavlja **dugotrajni proces** u kojem se ljudi pogođeni nekim problemom podupiru u otkrivanju problema i poduzimanju akcije kako bi se stvorila rješenja.

•

ORGANIZIRANJE ZAJEDNICE

- Organizator potiče one s kojima radi da **promijene način na koji stvari funkcioniraju** – da stvaraju **socijalnu promjenu** putem kolektivne akcije i mijenjajući odnose moći
- terapijski efekt organiziranja osobito je važan za pojedince koji su otuđeni od zajednice ili koji sami sebe okrivljuju za sve loše što im se dogodilo
- Unatoč problemima s kojima se susrećemo kroz rad u zajednici lakše je postići uspjeh.
- Smanjuje se osjećaj bespomoćnosti koji se kod ljudi obično skuplja tijekom godina.

SOCIJALNI RAD U ORGANIZIRANJU ZAJEDNICE

- Proces u čijem tijeku **zajednica:**
 - a) postavlja svoje potrebe i ciljeve,
 - b) utvrđuje njihov redoslijed,
 - c) razvija povjerenje i volju da se za nju nešto učini,
 - d) mobilizira unutarnje i vanjske resurse radi zadovoljavanja potreba
 - e) da bi se takvom aktivnošću, kooperacijom i zajedničkim radom unaprijedila kvaliteta življenja u zajednici

- RAZVOJ ZAJEDNICE

- U stvari termin *razvoj zajednice* predstavlja inovaciju koju uvode Britanci tijekom 1950ih kako bi konotirali ruralne razvojne programe na maloj razini koji kombiniraju lokalni rad s vladinim resursima.
- Ti su se programi uglavnom odnosili na agrikulturna poboljšanja, razvoj malih industrija i obrta, osiguravanje infrastrukture, izgradnju škola, klinika i centara u zajednici kao i uvođenje zdravstvenih usluga i zdrave pitke vode.
- Poznat kao *lokalni ekonomski razvoj*, razvoj zajednice je također bio promican od strane vlada u industrijaliziranim zemljama

Razvoj zajednice

- Povezivanje ljudi s ciljem postizanja specifičnog cilja u zajednici
- Izgradnja mreža i podizanje kapaciteta pojedinaca i organizacija
- Mijenjanje lokalnih ekonomskih, socijalnih, kulturnih i okolinskih uvjeta
- Proširenje međuljudskih mreža u zajednici, vještina ljudi i odnosa
- Podizanje razine kvalitete života
- Aktivnosti članova zajednice koje otvaraju i upravljaju kanalima komunikacije i suradnje između lokalnih grupa (Wilkinson, 1979, Cristenson & Robinson, 1989)

- Važno radi pomaka od:
- Usmjerenosti na probleme
 - Prema
- Usmjerenosti na resurse

Model mobiliziranja resursa	Model pružanja (socijalnih) usluga
Usmjerenost na RESURSE	Usmjerenost na POTREBE
Oslanjanje na MOGUĆNOSTI	Odgovaranje na PROBLEME
Usmjerenost na INVESTIRANJE	Usmjerenost na DOBROČINSTVA
Naglasak na udruge GRAĐANA	Naglasak na FORMALNE USTANOVE
Usmjerenost na ZAJEDNICU	Usmjerenost na POJEDINCE
Cilj je OSNAŽIVANJE	Cilj je USLUGA
Moć proizlazi iz ODNOSA	Moć proizlazi iz UVJERAVANJA
LJUDI su odgovor	PROGRAMI su odgovor
Ljudi su GRAĐANI	Ljudi su KLIJENTI

Mobiliziranje zajednice

- Proces povezivanja ljudi u zajednici s ciljem da rade zajedno na ostvarenju zajedničkih ciljeva.

— *Koje sposobnosti ima mobilizirana zajednica?*

- Mobilizirana zajednica je sposobna raditi zajedno kako bi utvrdila i riješila zajedničke probleme što treba omogućiti kvalitetniji život

Modeli rada u zajednici - 3 klasična modela i neki noviji modeli

Modeli rada u zajednici

Model

- Skup koncepata i principa koje koristimo kao **vodiče za** intervencijske aktivnosti.
- Termin model također se koristi kad se osvrćemo na konceptualni okvir koji je **posuđen iz nekog područja i primijenjen na drugo**, npr. medicinski model (ispitivanje, dijagnoza, tretman) i pravni model (pristup socijalne akcije i zastupanja klijenta, uključujući natjecanje i sukob između protivnika)
- Na modele treba gledati kao na **tipizaciju u svrhu analize**, a ne kao na samostalne, međusobno odvojene pristupe. U praksi se oni veoma čestu **međusobno isprepliću**.

Modeli prakse (praktični modeli)

- struktura i organizacija toga **kako pristupamo određenoj situaciji koja zahtjeva akciju**
- Skup koncepata i principa koje koristimo kao vodiče za intervencijske aktivnosti
- Modeli prakse u zajednici ilustriraju različite načine na koje se provodi praksa

Tri praktična modela organiziranja zajednice

- Cjelokupno područje rada u zajednici Rothman (1968, 1974, isto Rothman i Tropman, 1987) dijele u tri modela i to:
- **model lokalnog razvoja**
- **model socijalnog planiranja i**
- **model socijalne akcije.**

- **MODEL LOKALNOG RAZVOJA**

- Dugotrajna izgradnja odnosa, infrastrukture, usluga i općenito resursa u zajednici koji podižu kvalitetu života ljudi
- Poboljšavanje kvalitete usluga
- Proširenje lepeze usluga
- Ulaganje u vlastito obrazovanje
- Socijalni radnik kao koordinator aktivnosti

MODEL LOKALNOG RAZVOJA

- Ad 1. Polazi od pretpostavke da se promjena u lokalnoj zajednici može postići **putem sudjelovanja širokog spektra ljudi na razini** lokalne zajednice koji će sudjelovati u određivanju ciljeva i u provođenju akcije.
- To je proces s ciljem stvaranja uvjeta ekonomskog i socijalnog napretka za cijelu lokalnu zajednicu. Neke od aktivnosti unutar ovog modela uključuju:
 - dobrovoljnu suradnju,
 - samopomoć,
 - razvijanje autohtonog vodstva u zajednici
 - razvoj, poboljšavanje, proširenje socijalnih usluga itd.

MODEL LOKALNOG SOCIJALNOG PLANIRANJA

- Izrada lokalnog socijalnog plana razvoja uz pomoć stručnjaka
- Interdisciplinarni pristup
- Osnova za traženje sredstava i planiranje projekata u zajednici
- Socijalni radnik kao ravnopravni član tima

MODEL LOKALNOG SOCIJALNOG PLANIRANJA

- Orijentiranost na prikupljanje podataka, analizu, rješavanje problema planskim i analitičkim pristupom
- Važnost interdisciplinarne suradnje u lokalnoj zajednici: socijalni radnici, učitelji, psiholozi, liječnici, svećenici, privrednici, političari...

MODEL SOCIJALNE AKCIJE

- Aktivnosti usmjerene brzoj promjeni neke nepovoljne situacije u zajednici
- Visoki intenzitet aktivnosti
- Relativno kratko vrijeme za pripremu i provedbu
- Socijalni radnik kao poticatelj akcije

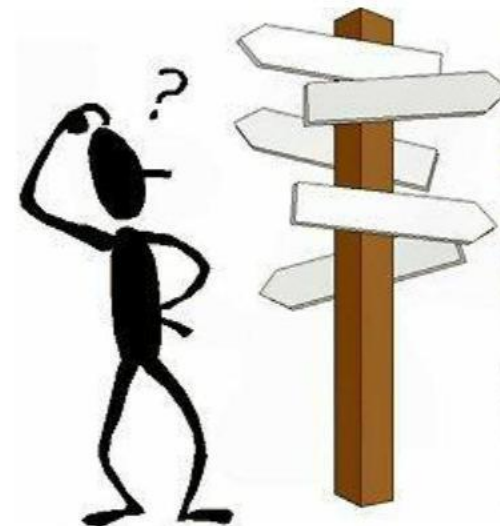
MODEL SOCIJALNE AKCIJE

- Izgradnja povjerenja u mogućnosti socijalne akcije
- Predanost fundamentalnim promjenama koje će postići socijalnu pravdu u zajednici

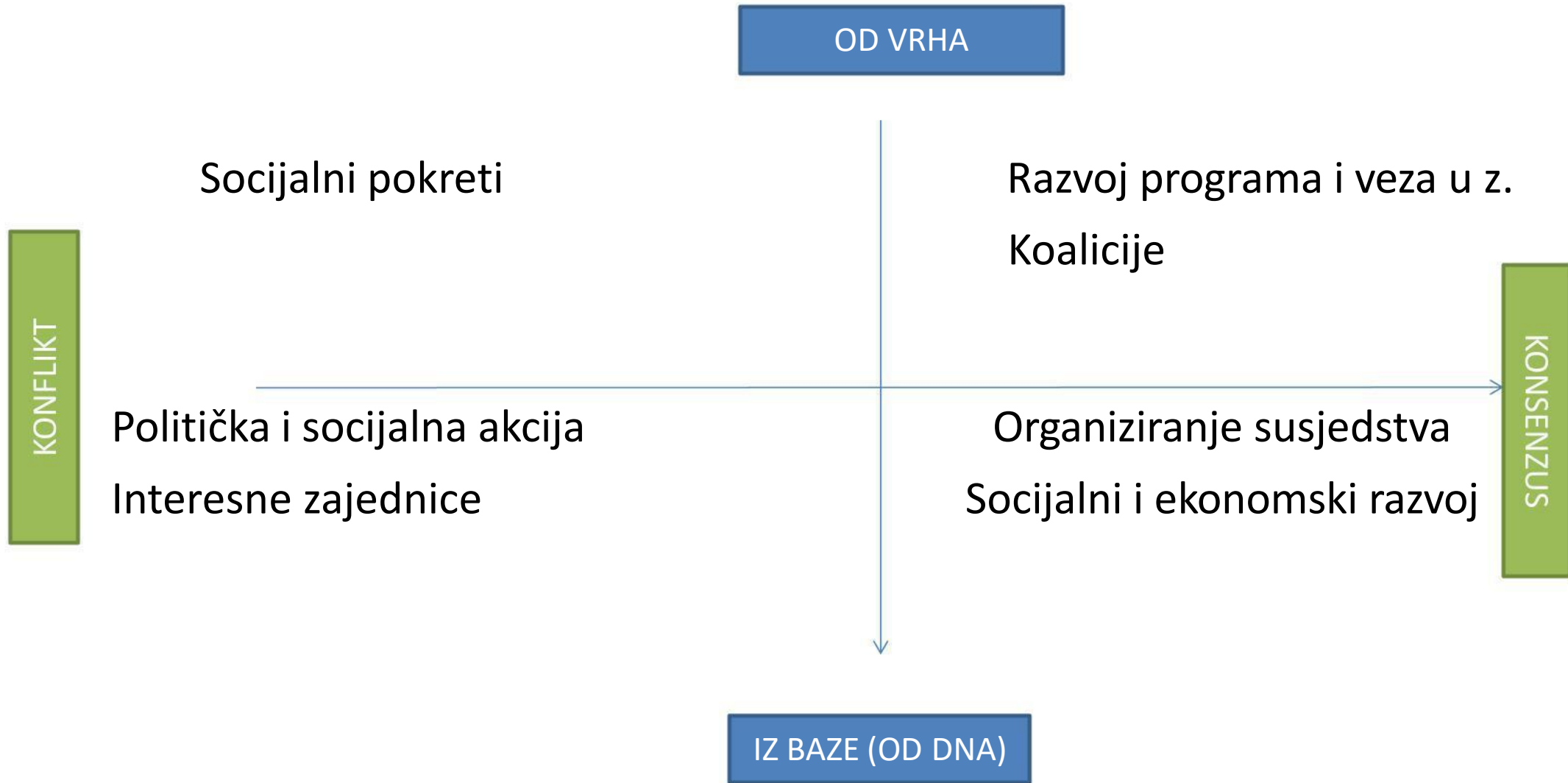
Širi pristup klasifikaciji modela

1. Organiziranje susjedstva i zajednice
2. Organiziranje interesnih zajednica
3. Socijalni i ekonomski razvoj zajednice
4. Razvoj programa i veza u zajednici
5. Politička i socijalna akcija
6. Koalicije
7. Socijalni pokreti

Weil & Gamble (1995)

Razumijevanje modela

Odabrane strategije, taktike, metode, tehnike
i vještine potrebne za rad u zajednici

Strategije

- Strategije (Weil, 1997) - pristupi za mobiliziranje pojedinaca oko određenih problema putem demonstracija ili organiziranja grupa u zajednici s ciljem pokretanja socijalne akcije.
- Strategije mogu uključivati sudjelovanje stanovnika lokalne zajednice u planiranju lokalne politike putem vijećanja i sastanaka s upravom ili zastupanje grupa putem predstavljanja istih u zakonodavnim ili drugim institucionaliziranim područjima.
- Dvije temeljne vrste strategija:
 - pristup sukoba (conflict approach)
 - pristup sporazuma (consensus approach) (Cox i sur., 1987)

Taktike

- Taktike se unutar rada u zajednici mogu definirati kao “svaka uvježbana metoda korištena za postizanje cilja” (Brager i sur., 1987). Dok strategija označava dugotrajno povezivanje aktivnosti s ciljem postizanja nekog cilja, taktike se uglavnom odnose na aktivnosti iz dana u dan. Brager i sur. (1987) navode četiri suštinska obilježja taktika koje koristi pomagač u funkciji nositelja promjene:
 - one su planirane,
 - koriste se s ciljem dobivanja određenih odgovora,
 - uključuju interakcije s drugima i
 - ciljno su orijentirane.
- Netting i sur. (1995) dodaju i peto obilježje koje glasi:
 - one ne štete članovima klijentovog sustava i uvijek kad je to moguće članovi tog sustava biti će uključeni u donošenje odluka o taktikama.
- T a k t i k e s e o b i č n o dijele u tri široke kategorije: **taktike suradnje, taktike kampanje i taktike u pravljanja.**

Metode i tehnike

RAD U ZAJEDNICI I RAD S RADNICIMA

Praksa 1. razina:

Izravan rad u zajednici s njenim
stanovnicima

Unapređenje kvalitete života

Praksa na meta razini:

Rad s organizatorima zajednice

Unapređenje kapaciteta za rad u
zajednici

Metoda informiranja o servisima i problemima
Razvoj akcijskih grupa samopomoći
Socijalno poduzetništvo kao metoda i pristup
Planiranje i razvoj usluga
Koordinacija usluga

AKTIVISTIČKI PRISTUPI

Socijalna i politička akcija
Socijalni pokreti
Osnaživanje
Socijalni protest
Demonstracije
Bojkot
Postavljanje zahtjeva
Simbolične radnje
Zastupanje
Pregovaranje i lobiranje
Zviždanje
Socijalna promjena – socijalna, pravna i politička akcija

Vještine

- Vještine se odnose na praktična sredstva za ulaženje u zajednicu, procjenu uvjeta u zajednici te za formuliranje planova provedbe programa. One uključuju aktivnosti usmjerene stvaranju kontakta s ljudima, njihovog okupljanja i izgradnje organizacija.
- Osim toga vještine uključuju aktivnosti identificiranja i pregovaranja s donositeljima odluka, stvaranja odnosa s drugim grupama u zajednici i razvoja povjerenja i kompetencije potrebne za održavanje pokrenutih aktivnosti u zajednici.
- Stilovi utječu na način na koji će primijenjene strategije i vještine biti prihvaćene ili podržane od zajednice.
 - **Stil sukobljavanja** polazi od pretpostavke manjka moći i potrebe sukobljavanja za njezinu redistribuciju;
 - **stil kampanje** nosi u sebi vjerovanje u mogućnost uvjeravanja ljudi da vide određene stvari na drugačiji način,
 - a **stil sporazumijevanja** pretpostavlja da je moć dobro raspoređena te da su ljudi relativno suglasni kako je dijeliti.

Znanja i vještine potrebne u provođenju organiziranja zajednice

- A) pismena i usmena komunikacija
- B) analiza zajednice i vodstva
- C) razvoj programa
- D) procjena potreba zajednice
- E) pisanje prijedloga projekta
- F) političko i pravno lobiranje
- G) korištenje medija
- H) razvijanje odnosa među organizacijama

Znanja i vještine potrebne u provođenju organiziranja zajednice

- K) vještine rješavanja problema i donošenja odluka
- L) izgradnja koalicija
- M) upravljanje radom ciljnih grupa

Uloge stručnjaka u radu sa zajednicom

- Sasvim općenito, uloge stručnjaka u zajednici mogu se podijeliti na ulogu iniciranja te na ulogu pomaganja i podrške u provedbi konkretnih aktivnosti u zajednici.
- kad se govori o iniciranju aktivnosti u zajednici stručnjaku se obično pripisuju **uloge istraživača i analitičara situacije, pružatelja usluga** (npr. u savjetovalištu, ili u rad s mladima) koje stvaraju osnovu za kontakt s ljudima u zajednici te **uloga pokretača** (uloga okupljanja ljudi s ciljem poticanja diskusije o mogućnostima zajedničkih aktivnosti).
- Kad se govori o pomaganju i podršci tada se najčešće stručnjaku pripisuje **uloga pružanja savjeta i informacija, uloga približavanja članova grupe samoj grupi, uloga pomoći u razvoju korisnih putova i izbjegavanju nepotrebnih internih konflikata** te **uloga posrednika** (npr. između grupe i uprave u zajednici ili između različitih grupa).

ULOGE

- - prema M.G. Ross radnik u zajednici je:
- voditelj (guide)
- osposobitelj (enabler)
- stručnjak (expert)
- socijalni terapeut (social therapist)
- - prema I.T. Sanders-u organizator zajednice je:
- analitičar (analyst)
- planer (planner)
- organizator za promjene (organizer for change)
- upravitelj programa (program administrator)
- - prema R. Warren organizator zajednice je:
- osposobitelj ili katalizator (enabler or catalyst)
- nagovarač (persuader)
- natjecatelj (contestant)

- - prema C.F. Grosser-u organizator zajednice je:
 - osposobitelj (enabler)
 - posrednik, mešetar (broker)
 - odvjetnik (advocate)
 - aktivista (activist)
- - prema A. Connor organizator zajednice je:
 - odgojitelj, podučavatelj (educator)
 - savjetnik (adviser)
 - odvjetnik (advocate)
 - posrednik, mešetar (broker)
 - inicijator (initiator)
 - poticatelj (stimulator)
- - prema D.M. Connor-u organizator zajednice je:
 - promatrač (observer)
 - dijagnostičar (diagnostician)
 - strateg, vođa (strategist)
 - poticatelj (stimulator)

- Najveća suglasnost prisutna je kod
- 1. uloge osposobitelja, a slijede
- 2. uloge voditelja, savjetnika i stručnjaka;
- 3. uloge odgojitelja, podučavatelja;
- 4. uloge inicijatora, poticatelja i stratega te
- 5. uloge odvjetnika i natjecatelja.